

coalitie tegen de honger
coalition contre la faim

THEMATISCHE SHEETS

Familiale veeteelt en voeding

Waarom zijn investeringen in familiale veeteelt noodzakelijk in het kader van de strijd tegen ondervoeding?

Facts & figures

- Het aantal armen die deels afhankelijk zijn van de veeteelt om in hun onderhoud te voorzien, wordt geschat op 987 miljoen personen. Dit komt neer op 70% van de 1,4 miljard personen die leven onder de armoedegrens. (FAO, 2009). Voor 120 miljoen nomadische veehouders is de veeteelt de voornaamste bron van inkomsten.
- Zowat 1 miljard stuks vee worden door meer dan 800 miljoen arme boeren gehouden in de droge, semi-aride, rurale zones en de stedelijke randgebieden in het Zuiden (IFAD, 2010).
- Niet-geïrrigeerde landbouw- en veeteelt-systemen produceren ongeveer 48% van het rundvlees, 53% van de melk en 33% van het schapenvlees (FAO, 2011).
- Familiale veeteelt zorgt op het vlak van voedsel en voeding voor 15% van het totale verbruik aan voedselenergie en 25% van de eiwitname (FAO, 2009).
- De dieren zijn essentieel voor de nodige trekkracht en worden ingezet op ¼ van de landbouwgronden ter wereld, wat neerkomt op 320 miljoen hectare (FAO, 2009).
- De familiale visvangst is eveneens erg belangrijk in de landen van het Zuiden om de voedsel- en voedingszekerheid te beveiligen. Op mondiaal vlak vertegenwoordigt vis 15% van de totale hoeveelheid geconsumeerde eiwitten, terwijl in arme gebieden met voedseltekorten dit percentage oploopt tot 20% (FAO, 2012).

Familiale landbouw gaat hand in hand met veeteelt. Zowel in het Noorden als in het Zuiden houden familiale landbouwers dieren voor melk- en vleesproductie en voor het optimaliseren van de landbouwproductie.

In tegenstelling tot de industriële veeteelt, vervullen dieren in een familiebedrijf verschillende functies en zijn ze niet beperkt tot enkel hun productieve rol. Familiale veeteelt levert een aanzienlijke bijdrage tot de voedings- en voedselzekerheid. De fysieke beschikbaarheid van voedsel is immers gegarandeerd en andere voedingsmiddelen kunnen aangekocht worden met de opbrengst uit de verkoop van dierlijke producten. Familiale veeteelt verschaft bovendien belangrijke voedingsstoffen zoals eiwitten en vetten die in grote mate aanwezig zijn in dierlijke producten. Deze voedingsstoffen zijn ook rijk aan energie en vormen een kostbare bron voor veel micronutriënten. In veel landen in het Zuiden - zoals in de aride en semi-aride gebieden - is familiale veeteelt vaak de enige manier om deze voedingsstoffen te verkrijgen. Vooral wie een beperkte toegang heeft tot voeding, heeft baat bij dierlijke producten om tekorten aan proteïnen, zink en ijzer aan te vullen. Voedings- en voedselzekerheid wordt verhoogd door de familiale veeteelt te verbeteren en door dierlijke producten toegankelijker te maken, terwijl de productie-, milieu-, economische en sociale functies van familiale veeteelt gerespecteerd worden.

1. FAMILIALE VEETEELT STRIJDT MEE TEGEN ONDERVOEDING DANKZIJ HAAR SOCIALE, MILIEU- EN ECONOMISCHE TROEVEN

Familiale veeteelt hangt samen met familiale landbouw, die als volgt gedefinieerd wordt: “Familiale landbouw wordt enerzijds gekenmerkt door de dominantie van het werk van familieleden binnen een familiale organisatie van het productieproces en anderzijds door de nauwe samenhang tussen productie, familiale consumptie en reproducerende activiteiten van de familie” (DGD, 2010). Familiale veeteelt verwijst naar het houden van dieren binnen een familiebedrijf, dat gekenmerkt wordt door het gebruik van familiaal vakmanschap in alle taken van de dierenverzorging. Onder de dieren bevinden zich herkauwers (runderen, kleine herkauwers, kameelachtigen) en/of varkens, konijnen en gevogelte en/of vissen. In het Zuiden gebruiken boeren verschillende productiemethodes, zoals extensieve veeteeltsystemen, semi-intensieve systemen of het houden van kleinvee (pluimvee, konijnen, cavia's, varkens...). Sommige van die productiesystemen, bijvoorbeeld nomadische veeteelt, vinden vooral plaats in de aride of semi-aride regio's waar ze het productiesysteem bij uitstek vormen. Andere systemen zoals kleinveeteelt, komen overal in het Zuiden voor, zowel op het platteland als in stedelijke zones en stedelijke randgebieden.

In tegenstelling tot industriële veeteelt, die dieren hoofdzakelijk vanuit productieoogpunt bekijkt, spelen dieren binnen familiale landbouwsystemen vaak meerdere belangrijke rollen. Naast de **productie van voedsel**, zoals melk en vlees, staan dieren ook in voor **transport en het trekken van de ploegen** (FAO, 2011). 250 miljoen trekdieren in het Zuiden voorzien de helft van de trekkracht die nodig is voor het bewerken van landbouwgronden van familiebedrijven. Door beroep te doen op trekdieren besparen familiale veehouders zeer sterk op het gebruik van fossiele energie (CIRAD, 2012). **Natuurlijke bemesting** afkomstig van dieren maakt de grond bovendien vruchtbaar. Dieren zijn ook van groot **economisch belang** voor familiebedrijven, omdat ze dierlijke producten zoals melk en vlees kunnen verkopen of omruilen tegen andere voedingsmiddelen. Naast haar productieve en economische rol heeft familiale veeteelt ook een erg belangrijke **sociale functie**. Zo vormen de dieren binnen het familiebedrijf een spaarpot voor het gezin of een financiële buffer in geval van nood. Het houden van dieren in een familiebedrijf heeft tevens een **positieve impact op het milieu**. Ze maken de grond

vruchtbaar door hun mest, waardoor ze een fragiel ecosysteem helpen beschermen in aride en semi-aride gebieden. Familiale veehouders spelen een belangrijke rol in het behoud van biodiversiteit en de strijd tegen klimaatverandering (Rivera-Ferre, M.G., 2012). Familiale veeteelt maakt een aanpassing mogelijk aan wisselende klimaatomstandigheden, bijvoorbeeld door de mobiliteit van kuddes in agro-pastorale systemen. Bovendien moeten familiale boeren maar in beperkte mate terugvallen op externe grond- en meststoffen, zodat ze klimaatopwarming vermijden.

2. DE FAMILIALE VEETEELT DRAAGT BIJ TOT VOEDSELZEKERHEID

Familiale veeteelt draagt bij tot de vier pijlers van voedselzekerheid, namelijk de beschikbaarheid, de toegankelijkheid, het gebruik en de stabiliteit van voedsel.

Producten afkomstig van familiale veeteelt maken voedsel fysiek **beschikbaar** voor families op het platteland die een veestapel bezitten. Het gebruik van trekkracht en dierlijke meststoffen resulteert bovendien in een hogere productiviteit en rendement van de oogst. Die integratie verhoogt de globale voedselbeschikbaarheid van families op het platteland en in stedelijke gebieden.

Familiale veeteelt vergroot de **toegang tot voedsel**, onder meer door de consumptie van melk, eieren en vlees en de verkoop van dierlijke producten. Met de opbrengsten kunnen gezinnen andere voedingsmiddelen aankopen waarover zij zelf niet altijd beschikken, bijvoorbeeld om de periodes tussen verschillende oogsten te overbruggen. In het Zuiden worden dierlijke producten uit familiale veeteeltsystemen niet enkel op het platteland verkocht, maar ook in stedelijke gebieden. Verschillende studies uit de jaren '90 hebben aangetoond dat vee sterk aanwezig is in (rand)steden waar ze van groot belang is voor de voedselvoorziening (FAO, 2011).

Voedseltoegang wordt in sterke mate bepaald door de man-vrouwverhoudingen, die de voedselverdeling binnen het gezin bepalen, zeker tijdens overbruggingsperiodes (FAO, 2011). Deze voedselverdelingsproblematiek situeert zich bij familiale veehouders en in gemeenschappen van rondtrekkende veehouders. Daar ontfermen vrouwen zich over het vee dat dient voor zelfconsumptie, terwijl mannen de runderteelt voor commerciële doeleinden op zich nemen.

Zuid-Soedan: vee is een belangrijke bron van voedsel en inkomsten en is ook op sociaal vlak belangrijk voor de rondtrekkende veehoudersgemeenschappen.

© Cédric Gerbehaye

Familiale veeteelt is daarnaast belangrijk in het kader van **voedselgebruik**. Familiale veeteeltsystemen verschaffen voedingsstoffen (zoals proteïnen en lipiden) en micronutriënten (zoals ijzer, zink en vitamine A) door de productie van vlees, slachtafval, melk en eieren. Die voedingsstoffen en micronutriënten bevinden zich voornamelijk in dierlijke producten en zijn essentieel om aan de voedingsnoden van een gezin te voldoen. Melk is rijk aan energie, vetten en hoogwaardige proteïnen en is daardoor een uitstekende bron van voedingsstoffen. Per dag voorziet melk gemiddeld 134 kcal energie/inwoner, 8 g proteïnen/inwoner en 7,3 g lipiden/inwoner (Otte, 2013). Regelmatige consumptie van dierlijke producten (zelfs in beperkte hoeveelheden) draagt bij tot de strijd tegen ondervoeding op het platteland in het Zuiden. Dankzij de inkomsten uit de verkoop van dierlijke producten, kunnen gezinnen hun voedselaanbod diversifiëren en is het meer evenwichtig. Maar het is ook belangrijk om aandacht te schenken aan

de verdeling van dierlijke producten (en maaltijden in het algemeen) binnen het gezin. Vrouwen worden immers vaak geconfronteerd met taboes en tradities die hun toegang tot voedsel beperken (Charlier S., 2014). Het is veelzeggend dat 60% van de personen die wereldwijd lijden aan chronische ondervoeding vrouwen en meisjes zijn (PHI, WFP, UNSCN, ACF, 2012).

Ten laatste brengt familiale veeteelt **stabiliteit** doorheen de tijd van de drie dimensies van voedselzekerheid. De veestapel dient als spaarpot voor zijn eigenaars, waardoor de voedselvoorziening en -toegang stabiel wordt. De verkoop van vee kan op een flexibele manier gepland worden, in tegenstelling tot de verkoop van landbouwproducten. Op die manier kunnen veehouders zich wapenen tegen risico's zoals klimaat- en marktschommelingen, wat aanzienlijk bijdraagt tot voedselzekerheid (Otte et al. 2013). Door de dierlijke productie te verhogen en te diversifiëren,

kan de bevolking haar financieel kapitaal vergroten en zo ook haar weerbaarheid. Bovendien blijft de stabiliteit gegarandeerd door de positieve impact van familiale veeteelt op het milieu, door het behoud van de biodiversiteit en het optimale gebruik van natuurlijke rijkdommen (FAO, 2009). Familiale veehouders en (semi-)nomadische veehouders blijven diersoorten kweken die vanuit economisch oogpunt minder interessant lijken, maar die van een enorme potentiële waarde zijn in een steeds veranderende economische en ecologische context.

3. DIERLIJKE PRODUCTEN LEVEREN BELANGRIJKE NUTRIËNTEN IN DE STRIJD TEGEN ONDERVOEDING

Dierlijke producten hebben een hoog energiegehalte en zijn rijk aan proteïnen, koolhydraten, vetten, mineralen en vitamines. Vlees en slachtafval zijn een bron van ijzer, terwijl melk zowel ijzer als calcium bevat. Elk individu heeft nood aan deze voedingsstoffen omdat ze de bouwstenen en de brandstof zijn van ons lichaam. Familiale veeteelt is vaak de enige manier om toegang te krijgen tot deze stoffen in het Zuiden. In aride en semi-aride gebieden is melkconsumptie bijvoorbeeld de belangrijkste bron van proteïnen. In die gebieden – die 60% à 70% van het grondgebied in Sub-Sahara-Afrika omvatten - is de grond te droog voor akkerbouw en vormt familiale veeteelt de meest duurzame landbouwactiviteit (Otte et al. 2013). De lokale bevolking rekent op dierlijke producten uit dit productiesysteem om aan haar dagelijkse eiwitbehoefte te voldoen. Familiale veehouders hebben in deze gebieden een strategisch voordeel: ze wenden de dieren aan om gras en vegetatie om te zetten in voedsel en energie.

De kwaliteit van dierlijke eiwitten is uitstekend. Ze zijn beter verteerbaar dan de meeste plantaardige eiwitten en hun samenstelling van aminozuren is evenwichtiger dan in plantaardige eiwitten. Dierlijke proteïnen bezitten ook een hoge biologische waarde die varieert tussen 90 en 100 (gebaseerd op proteïnen uit eieren, als referentieproteïne met een waarde van 100), terwijl de waarden van plantaardige proteïnen schommelen tussen 50 en 70. Dierlijke producten bevatten ook voedingsstoffen die makkelijker door het lichaam worden opgenomen dan die van de meeste plantaardige producten, zoals mineralen (calcium, fosfor, ijzer, zink, magnesium en mangaan) en essentiële vitamines

(thiamine (B1), riboflavine (B2), niacine, pyridoxine (B6) en B12). Daarom zijn dierlijke producten een belangrijke voedingsbron voor wie een beperkte toegang heeft tot voeding, zoals jonge kinderen, personen die leven met HIV/aids, zwangere vrouwen en vrouwen die borstvoeding geven. Studies bij kinderen in verschillende landen hebben aangetoond dat hun fysieke en mentale ontwikkeling sterk samenhangt met de hoeveelheid dierlijke producten in hun voeding (Otte et al. 2013). Melk speelt daarin een essentiële rol, aangezien ze een belangrijke bron van proteïnen is voor de bevolking in het Zuiden. Melkproteïnen hebben een uitstekende voedingskwaliteit, ze zijn rijker aan aminozuren en ze worden beter opgenomen door het lichaam dan plantaardige proteïnen. Ze bevatten negen “essentiële” aminozuren die niet worden gesynthetiseerd door het lichaam, maar ook koolhydraten en vetten. Het calcium-, vitamine- en proteïnegehalte in melk vervult een belangrijke rol in de botvorming en de gezondheid van kinderen.

Aangezien de consumptie van dierlijke producten duidelijk bijdraagt tot een gezonde en evenwichtige voeding, is familiale veeteelt dus het wapen bij uitstek tegen ondervoeding. Een hogere consumptie van dierlijke producten kan een oplossing bieden voor tekorten aan proteïnen, mineralen en vitamines. In het Zuiden, waar 60% van de gezinnen dieren bezit, is familiale veeteelt dan ook een belangrijke hefboom in de strijd tegen ondervoeding (FAO, 2009). De consumptie van dierlijke producten in het Zuiden is momenteel erg laag, maar als die zou stijgen is het effect op de voeding positief, zonder een risico op acute of chronische ziektes die verbonden zijn aan de overconsumptie van dierlijke producten (Otte et al. 2013).

4. DE CONSUMPTIE VAN DIERLIJKE PRODUCTEN IN HET ZUIDEN BLIJFT ERG BEPERKT

Hoewel de meeste gezinnen in het Zuiden dieren bezitten, blijft de consumptie van dierlijke producten nog steeds erg beperkt. In 2007 bedroeg de vleesconsumptie per inwoner in het Zuiden gemiddeld 29,6 kg, de consumptie van melk en melkproducten 55,2 kg en wat eieren betreft 7,4 kg (FAO, 2013). De cijfers van de consumptie van dierlijke producten enkel voor Sub-Sahara-Afrika ligt nog veel lager. De gemiddelde jaarlijkse vleesconsumptie

bedraagt 14 kg per persoon, de consumptie van melk en melkproducten 30,2kg en de eierconsumptie 1,7kg. De situatie in het Noorden is helemaal anders, gekenmerkt door een overconsumptie van dierlijke producten. Gemiddeld wordt er jaarlijks 86,6kg vlees gegeten per persoon, 213,7kg melk en melkproducten en 13,7kg eieren. Economische en culturele factoren liggen aan de basis van de lage consumptieniveaus van dierlijke producten in het Zuiden.

De keuze voor dierlijke producten hangt vooral af van het inkomen, het deel van het inkomen dat aan voeding besteed wordt en de prijs van de dierlijke producten ten opzichte van die van plantaardige voedingsmiddelen (FAO, 2011).

In veel landen in het Zuiden wordt een aanzienlijk deel van de inkomsten uitgegeven aan voedsel en ligt de prijs van dierlijke producten (melk, vlees, eieren) hoger dan die van plantaardige producten. Daardoor worden minder dierlijke producten geconsumeerd. Naast die economische redenen, zijn er ook culturele en sociale redenen die een hoger consumptieniveau belemmeren, waaronder bijvoorbeeld de man-vrouwverhouding (FAO, 2011). Die verhouding bepaalt niet enkel wie recht heeft op de inkomsten uit de familiale veeteelt, maar beïnvloedt ook de manier waarop voedsel verdeeld wordt binnen het gezin, zeker tijdens periodes van schaarste. Vrouwen hebben al minder toegang tot producten met een hoge voedingswaarde, maar dat tekent zich nog sterker af tijdens overbruggingsperiodes.

Het is noodzakelijk om familiale veeteelt toegankelijk te maken en erin te investeren, om voluit te kunnen bijdragen aan de strijd tegen ondervoeding. Tegelijk is het onontbeerlijk dat vrouwen dezelfde kansen krijgen als mannen. Ze moeten over een gelijke toegang tot inkomsten en diensten beschikken. Investerings in onderwijs spelen een sleutelrol zodat vrouwen nieuwe productietechnieken kunnen gebruiken, maar ook een betere begeleiding krijgen van de familiale productie en hun inkomsten, en zodat vrouwen toegelaten worden in machtsposities van instellingen en organisaties en er hun rechten doen gelden.

5. CONCLUSIE

Dierlijke producten afkomstig uit familiale veeteeltsystemen kunnen bijdragen tot een betere voedsel- en voedingszekerheid, en dat met respect voor de verschillende functies van de dieren binnen het familiebedrijf.

De beschikbaarheid, toegankelijkheid en het gebruik van voedsel zullen er opmerkelijk op vooruitgaan, als er via een proactief beleid geïnvesteerd wordt in familiale veeteelt en als vrouwen dezelfde kansen krijgen als mannen om veeteeltactiviteiten op een duurzame wijze te ontwikkelen en te beheren.

De consumptie van producten van dierlijke oorsprong laat rurale en stedelijke bevolkingen in het Zuiden toe om toegang te krijgen tot producten met een hoge voedingswaarde. Ze hebben een hoog energiegehalte, zijn rijk aan kwaliteitsvolle proteïnen en bevatten belangrijke mineralen en vitamines. Er zijn nog heel veel mogelijkheden om de toegang tot die voeding te verbeteren, vanwege het grote aantal families dat dieren bezit en de omvang van de gebieden waar veeteelt de enige duurzame landbouwactiviteit is. De ondersteuning van familiale landbouw en veeteelt laat hen toe hun productiecapaciteit, en zo ook hun verkoop, te verhogen, en vooral om hun eigen producten te kunnen consumeren. De ondersteuning van familiale veeteelt, met oprechte aandacht voor gender- en milieuaspecten, komt dus neer op het ondersteunen van gezond en evenwichtig voedsel.

BIBLIOGRAFIE

- CIRAD. 2012. *Elevage et pays du Sud*. 16p.
- DGD. 2010. *Note stratégique pour le secteur de l'agriculture et la sécurité alimentaire*. 28p.
- FAO. 2009. *The State Of Food And Agriculture. Livestock in the balance*. 168p.
- FAO. 2009. *Livestock keepers – guardians of biodiversity. Animal Production and Health Paper. No. 167*. 72p.
- FAO. 2011. *World Livestock 2011. Livestock in Food Security*. 115p.
- FAO. 2012. *The State of World Fisheries and Aquaculture*. p. 84z
- Otte, A. Costales, J. Dijkman, U. Pica-Ciamarra, T. Robinson, V. Ahuja, C. Ly et D. Roland-Holst. 2013. *Le développement du secteur de l'élevage pour la réduction de la pauvreté: perspectives économique et politique - Les nombreuses vertus de l'élevage*. FAO. 186p.
- Rivera-Ferre, M.G., Lopez-i-Gélats, F. 2012. *The role of small-scale livestock farming in climate change and food security*. VSF-Europa. 146p.
- FAO (2014). *L'agriculture au féminin, Infographic*.
- Charlier, S. & Demanche, D. 2014. *Perspectives de genre pour l'agroécologie – Regards croisés sur la souveraineté alimentaire, 2014*

Niger: melk is een belangrijke bron van proteïnen en lipiden in aride en semi-aride gebieden waar de toegang tot basisvoeding moeilijk is.

©Tim Dirven

AUTEURS

Ibrahima Hachimou, Stéphane Pil, Denis Ripoche, Myriam Counet, Eddy Timmermans, Joep van Mierlo, Koen Van Troos (Dierenartsen Zonder Grenzen)

GRONDIG NAGELEZEN DOOR

Michel Sonet en Gilles Michelin (ADG), Sophie Charlier (Le Monde selon les Femmes), Vanessa Makola (Croix Rouge de Belgique), Carmelina Carracillo en Maxime Caudron (Entraide & Fraternité), Kaat Teerlinck en Josti Gadeyne (Dierenartsen Zonder Grenzen).